

Προσεγγίζοντας το τραυματικό ιστορικό γεγονός: Τα εκπαιδευτικά προγράμματα για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση του Μουσείου Καλαβρυτινού Ολοκαυτώματος

Ανδρέαννα Κουφού
PhD Παιδαγωγικής
koufou@upatras.gr

➤ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα τραυματικά ιστορικά γεγονότα και ειδικότερα αυτά των γερμανικών ολοκαυτώματων συχνά επιλέγεται να μην προσεγγίζονται διδακτικά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ή η διδακτική προσέγγιση να περιορίζεται στην εξωραϊσμένη αφήγηση των γεγονότων τόσο στο τυπικό περιβάλλον της τάξης όσο και στο μη τυπικό περιβάλλον ενός μουσείου. Η δυσκολία διδακτικού μετασχηματισμού των τραυματικών γεγονότων σε μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι υπαρκτή και απορρέει τόσο από τη φύση του ιστορικού γεγονότος όσο και από τη μικρή ηλικία των υποκειμένων της μάθησης. Η θεωρία του Roger I. Simon για την προσέγγιση των τραυματικών γεγονότων μπορεί να προσφέρει έναν αποτελεσματικό οδηγό για τον σχεδιασμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων που προσεγγίζουν με κατάλληλο τρόπο τραυματικά γεγονότα, ακόμα και για μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ο Simon κάνει λόγο για κριτική παιδαγωγική της μνήμης, που εκλαμβάνει την ιστορική γνώση ως κοινωνικό δικαίωμα και αγαθό. Ορίζει την ιστορική συνείδηση, ως μια δυναμική σχέση παρόντος - παρελθόντος και μέλλοντος και δίνει έμφαση στην ατομική και συλλογική δεξιότητα διερεύνησης των πρωτογενών ιστορικών πηγών. Μέσα από τις πρωτογενείς πηγές προτείνει να καταδυόμαστε στη βιωματική εμπειρία των ανθρώπων του παρελθόντος ώστε να κατανοούμε την ετερότητά τους. Κατά αυτόν τον τρόπο οι μαθητές βιώνουν κατά το δυνατό το τραυματικό ιστορικό γεγονός χωρίς να διακυβεύεται η ψυχική τους υγεία. Δεν αρκείται στην αναδρομική απόδοση δικαιοσύνης ή στη δραματοποίηση του πόνου αλλά επιδιώκει να συναισθανθούμε την αναγκαιότητα διακοπής του φαύλου κύκλου θύτη και θύματος. Δεν αρκείται στο καθήκον της μνήμης αλλά υπογραμμίζει τη δημιουργική ορμή για το μέλλον. Το παρελθόν δε μάς στοιχειώνει αλλά μάς καθοδηγεί για το μέλλον. Με βάση τη θεωρία αυτή, η εκπαιδευτικός και ερευνήτρια σχεδίασε και υλοποίησε τα εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του Μουσείου Καλαβρυτινού Ολοκαυτώματος. Τα αποτελέσματα της όλης διαδικασίας ήταν άκρως ενθαρρυντικά. Ενίσχυσαν την οικοδόμηση της γνώσης, την ενσυναίσθηση των μαθητών, την επισκεψιμότητα του μουσείου και οδήγησαν σε νέα ερευνητική διαδικασία διερεύνησης ανάλογων προσεγγίσεων για μαθητές προσχολικής ηλικίας, η οποία βρίσκεται σε εξέλιξη.

Λέξεις-κλειδιά: Ιστορικό Τραυματικό Γεγονός, Μουσειακό Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα, Διδακτικός Μετασχηματισμός.

➤ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τραυματικά ιστορικά γεγονότα και ειδικότερα αυτά των γερμανικών ολοκαυτωμάτων συχνά επιλέγεται να μην προσεγγίζονται κατά τον σχεδιασμό μουσειακών εκπαιδευτικών προγραμμάτων, τα οποία να απευθύνονται σε όλο το εύρος της πρωτοβάθμια εκπαίδευσης.

Πιο συγκεκριμένα, κανένα εκπαιδευτικό μουσειακό πρόγραμμα για παιδιά προσχολικής ηλικίας δεν υλοποιείται στην Ελλάδα. Για παιδιά Α΄ έως και Δ΄ τάξης του Δημοτικού Σχολείου, σχετικά εκπαιδευτικά προγράμματα υλοποιούνται μόνο στο Μουσείο Καλαβρυτινού Ολοκαυτώματος. Τα υφιστάμενα στον ελλαδικό χώρο μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα που αφορούν τα γερμανικά ολοκαυτώματα απευθύνονται σπανιότερα σε μαθητικές ομάδες της Ε΄ και Στ΄ τάξης του Δημοτικού και κατά κύριο λόγο σε μαθητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Η επιλογή απεύθυνσης σε μεγαλύτερο ηλικιακό κοινό τόσο για το συγκεκριμένο θέμα όσο και γενικά για πολλά θέματα, τα οποία θεωρούνται «δύσκολα» για το μαθητικό κοινό ενός ορισμένου σχολικού επιπέδου πραγματοποιείται με βάση υποκειμενικές εκτιμήσεις και χωρίς τη χρήση ερευνητικών δεδομένων (Ραβάνης, 2009).

Στη σύγχρονη διδακτική, όμως δεν μπορούμε να αποδεχτούμε μια σειρά διαδοχικών «ελαττώσεων της δυσκολίας» των διδακτικών αντικειμένων (Martinand, 1986) παρά μόνο το διδακτικό μετασχηματισμό αυτών.

Στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό σχεδιασμό η θεωρία του Roger I. Simon (Simon, 2005), που πρεσβεύει την κριτική παιδαγωγική της μνήμης και εκλαμβάνει την ιστορική γνώση ως κοινωνικό δικαίωμα και αγαθό, αποτέλεσε τη βάση του διδακτικού μας μετασχηματισμού.

➤ ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Ο Διδακτικός Μετασχηματισμός

Η εργασία του διδακτικού μετασχηματισμού είναι εξαιρετικά λεπτή γιατί επιβάλλει τη ριζική αλλαγή της φύσης των επιστημονικών εννοιών εφ' όσον καθιστά υποχρεωτική τη μετατόπιση των αρχικών ερωτημάτων που παρήγαγαν την έννοια, αλλά και το δίκτυο των σχέσεων αλληλεπίδρασης με άλλες έννοιες.

Πρόκειται, κατά κάποιον τρόπο, για μια ολοκληρωτική εγκατάλειψη του επιστημολογικού πλαισίου στο οποίο συγκροτήθηκαν οι επιστημονικές έννοιες και την υιοθέτηση μιας σχολικής επιστημολογίας, η οποία οδηγεί σε νέες δεσμεύσεις και νέες σχηματοποιήσεις κατάλληλες αποκλειστικά για την εκπαίδευση σε κάθε επιστημονικό αντικείμενο (Astolfi & Develay, 1989).

Κατά τη διαδικασία του διδακτικού Μετασχηματισμού, ο εκπαιδευτικός καλείται να μετασχηματίσει την επιστημονική γνώση ως σημείο αναφοράς για τη δημιουργία εκπαιδευτικών περιβαλλόντων από τα οποία θα παραχθεί γνώση (Kron & Sofos, 2003).

Αν λοιπόν επιθυμούμε μια συστηματική αντιμετώπιση των ζητημάτων της παραγωγής εκπαιδευτικού υλικού, τα θεωρητικά εργαλεία της Διδακτικής των επιμέρους

γνωστικών περιοχών μας προτρέπουν, για να βελτιώσουμε τη διδακτική αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών μας πρακτικών, να προσφύγουμε όχι στις ευκολίες της εμπειρικής απλοποίησης των προβλημάτων αλλά στις αναγκαίες πολύπλοκες προσεγγίσεις.

Οι προσεγγίσεις αυτές αν και είναι απαιτητικές αποτελούν προϋποθέσεις για τη συγκρότηση εκπαιδευτικού υλικού με ορθολογικά χαρακτηριστικά, δηλαδή υλικού που βασίζεται σε σχετικά ερευνητικά δεδομένα έχοντας έτσι ισχυρές πιθανότητες καλής προσαρμογής στις ανάγκες διαφορετικών ακροατηρίων και ομάδων (Ραβάνης, 2009).

Η Θεωρία του Roger I. Simon

Η θεωρία του Roger I. Simon (Simon, 2005) πρεσβεύει την κριτική παιδαγωγική της μνήμης, που εκλαμβάνει την ιστορική γνώση ως κοινωνικό δικαίωμα και αγαθό.

Ορίζει την ιστορική συνείδηση, ως μια δυναμική σχέση παρόντος - παρελθόντος και μέλλοντος. Θεωρεί ως ατομική και συλλογική τη δεξιότητα διερεύνησης των πρωτογενών ιστορικών πηγών και προτείνει μέσα από τις πρωτογενείς πηγές να καταδυόμαστε στη βιωματική εμπειρία των ανθρώπων του παρελθόντος, ώστε να κατανοούμε την ετερότητά του. Δεν αρκείται στην αναδρομική απόδοση δικαιοσύνης ή στη δραματοποίηση του πόνου αλλά επιδιώκει να συναισθανθούμε την αναγκαιότητα διακοπής του φαύλου κύκλου θύτη και θύματος. Δεν αρκείται στο καθήκον της μνήμης αλλά υπογραμμίζει τη δημιουργική ορμή για το μέλλον. Το παρελθόν δε μας στοιχειώνει αλλά μας καθοδηγεί για το μέλλον.

Κατά αυτόν τον τρόπο, οι μαθητές βιώνουν κατά το δυνατό το τραυματικό ιστορικό γεγονός χωρίς να διακυβεύεται η ψυχική τους υγεία.

➤ ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΑΚΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΗ Γ΄ ΚΑΙ Δ΄ ΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα τιτλοφορείται «Μια μέρα στη ζωή του Θανάση Ασημάκη». Η χρήση συγκεκριμένου, υπαρκτού στην περιοχή των Καλαβρύτων ονόματος, το οποίο συνδυάστηκε με πραγματική φωτογραφία παιδιού Δημοτικού Σχολείου της εποχής, ήταν συνειδητή και στόχευε στη δημιουργία συναισθηματικής σύνδεσης των μαθητών με το παιδί - πρωταγωνιστή του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Προς την ίδια κατεύθυνση, κινήθηκε και το πρώτο μέρος του εκπαιδευτικού προγράμματος. Σε μια προσπάθεια τα παιδιά να γνωρίσουν το κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο της ζωής στην πόλη των Καλαβρύτων στα ειρηνικά χρόνια, πριν τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, καταδυόμενα στην προσωπική εμπειρία ενός μικρού μαθητή της εποχής πήραν μέρος σε μια σειρά δραστηριοτήτων: Οι μαθητές άκουσαν μια ψηφιακή αφήγηση από τον εννιάχρονο μαθητή Θανάση Ασημάκη, τα δεδομένα της οποίας αποτελούν σύνθεση πρωτογενών μαρτυριών, ξεφύλλισαν ψηφιακά το τετράδιο των εκθέσεών του, ξεφύλλισαν ψηφιακά το αναγνωστικό της εποχής, συνέθεσαν ένα ψηφιακό παζλ, με την εικόνα μιας καρτ ποστάλ των Καλαβρύτων της εποχής.

Έχοντας πια οι μαθητές συνθέσει την εικόνα της ειρηνικής ζωής στα Καλάβρυτα, παρακολουθώντας τη ζωή του Θανάση Ασημάκη, περνούν στο δεύτερο μέρος του εκπαιδευτικού προγράμματος. Στόχος του δεύτερου μέρους είναι η ανάπτυξη της ιστορικής ενσυναίσθησης. Με γνωστικό εργαλείο διάσημα έργα τέχνης αλλά και έργα τέχνης του Μουσείου προσεγγίζουν τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και το Ολοκαύτωμα των Καλαβρύτων. Απαντούν σε ερωτήματα σχετικά με το τι κατά τη γνώμη τους θα άλλαξε στη ζωή του παιδιού και στη συνέχεια ακούει την ψηφιακή αφήγηση του Θανάση Ασημάκη για τη ζωή μετά το Ολοκαύτωμα. Συνδέουν λόγια ανθρώπων που επέζησαν του Ολοκαυτώματος αλλά και Γερμανών πολιτικών και ιστορικών με τα αντίστοιχα συναισθήματα.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ολοκληρώνεται κατά το τρίτο μέρος, το οποίο έχει στόχο την οικοδόμηση της πίστης στην ειρηνική προοπτική για το μέλλον. Οι μαθητές απαντούν στο ερώτημα που τους απευθύνει ψηφιακά ο Θανάσης Ασημάκης: «Ποιος αναλαμβάνει την ευθύνη για να μην ξανασυμβούν τέτοια γεγονότα;» Η συζήτηση προσανατολίζεται προς τους Διεθνείς Οργανισμούς που δημιουργήθηκαν για να διασφαλίσουν τη μελλοντική ειρήνη, για την υιοθεσία χώρων Ολοκαυτώματος ανά την Ευρώπη και το τρίτο μέρος ολοκληρώνεται με την εικαστική αποτύπωση μιας αφίσας με αντιπολεμικό μήνυμα.

➤ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Τα αποτελέσματα του σχεδιασμού και της υλοποίησης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για το δημοτικό ήταν άκρως ενθαρρυντικά.

Κατά την ετήσια πιλοτική εφαρμογή διαπιστώθηκε ότι ενίσχυσαν την οικοδόμηση της γνώσης και την ενσυναίσθηση των μαθητών. Έως και σήμερα, αποτελούν μόνιμες δράσεις του μουσείου ενισχύοντας την επισκεψιμότητά του από μαθητικό κοινό που υπό άλλες συνθήκες μπορεί να μην το επέλεγε.

Η περιγραφείσα διαδικασία έχει οδηγήσει σε νέα έρευνα διερεύνησης και καταγραφής των νοητικών αναπαραστάσεων μαθητών προσχολικής ηλικίας με στόχο την ανάπτυξη κατάλληλων προσεγγίσεων που αφορούν τραυματικά ιστορικά γεγονότα, η οποία βρίσκεται σε εξέλιξη.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Kron, F., & Sofos, A. (2003). *Mediendidaktik*. München: Rhainhardt.
- Simon, R. I. (2005). *The touch of the Past. Remembrance, Learning and Ethics*. London: Springer.
- Κόκκινος, Γ. (2012). *Η Σκουριά και το Πυρ. Προσεγγίζοντας τη σχέση ιστορίας, τραύματος και μνήμης*. Αθήνα: Gutenberg.
- Ραβάνης, Κ. (2009). Ο διδακτικός μετασχηματισμός: από τα επιστημονικά αντικείμενα στις σχολικές πρακτικές. Στο *Η Ελληνική γλώσσα στη Λατινική Αμερική, Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου Montevideo*. Ανακτήθηκε από http://latinamerica.world.sch.gr/wpcontent/uploads/1o_congreso/Omilia_Ravanis_Kostas_FINAL.pdf